

DIMENSIUNEA INTERNAȚIONALĂ A INTERTEXTUALITĂȚII ÎN EDITORIALE: STUDIU DE CAZ

**Nina Roșcovan, master în filologie, doctorandă, Departamentul Limba Engleză și
Limba Franceză Specializate, USM**

Prin prezentul studiu de caz, vom studia mecanismul comunicării interculturale și intertextualității ca o metodă de creare a editorialelor. Ipoteza care stă la baza argumentului nostru constă în faptul că intertextualitatea poate fi utilizată ca o strategie pentru a produce cele mai efective discursuri editoriale. Analiza comparată a editorialelor este binevenită în studiul evenimentelor reflectate încât poate revela realități, care, deși existente în text, nu se impun evidenței. Efectele discursive și enunțiative devin expresia unei noi realități lansate pentru decodare. Comunicarea interculturală investigată în editoriale, caracterizată printr-o suprafață geografică interculturală largă și un nivel înalt de dialogizare a textelor și evenimentelor din diferite timpuri și culturi, vine să reprezinte un dialog intercultural.

Cuvinte cheie: Editorial, intertextualitate, comunicare interculturală, efecte discursive, efecte enunțiative

În realitatea contemporană, globalizarea este, printre altele, un dialog cultural continuu, care generează o necesitate sporită de abilități de comunicare interculturală. Potrivit lui E. R. McDaniel, o cunoaștere a comunicării interculturale, asociate cu capacitatea de a o utiliza în mod eficient, poate contribui la atenuarea diferențelor culturale, diminuarea problemelor, și poate să asigure obținerea unor relații mai armonioase și productive. [6, p. 8]

În funcție de natura dialogică a textului prezentat de lingvistul și filozoful rus Mihail Bahtin în opera sa celebră, textul poate fi considerat un dialog dintre identitățile culturale cu Alteritatea. În aceeași ordine de idei, Gilles Ferreol estimează că „textele literare ar constitui excelente punți între culturi, pentru că sunt locuri privilegiate în care se dezvăluie alte viziuni asupra lumii” [2, p. 371] ”Textele ne pot învăța multe despre ceea ce ține de etnografia comunicării, adică despre efectele punerii în scenă a participanților, despre comportamentele rituale, atitudinile sau gesturile inerente unei culturi anume.” [2, p. 374]

Astfel, chiar și într-un singur text, poate exista un dialog continuu între textul dat și alte texte (anterioare, actuale sau viitoare). Ne aliniem ideilor prezentate de Julia Kristeva, care definește conceptul de intertextualitate ca „o încrucișare de suprafețe textuale, un dialog a mai multor scrieri: cea a scriitorului, destinatarului și contextul cultural actual sau anterior”. [4, p.83] Prin urmare, conceptul de intertextualitate a fost analizat în funcție de două axe: una orizontală, care leagă autorul și cititorul unui text, iar alta verticală, care leagă textul de alte texte. Astfel, cuvintele și textele autorilor comunică existența textelor anterioare în lucrările sale, paralel cu comunicarea dintre cititori și autori.

Intertextualitatea oferă posibilitatea unei nuanțări a relațiilor dintre texte, din aceeași cultură sau din culturi diferite. Intertextul poate să explice inferențele culturale. Astfel *Textul* în concepția lui R. Barthes este alcătuit din scriituri multiple, provenite din mai multe culturi și care intră în dialog unele cu altele; în plus *cititorul* este locul unde aceste multiplicități se unifică, cititorul este spațiul unde „se înscriu, fără ca vre-unul să se piardă, toate citatele din care este alcătuită o scriitură”. [1, p.142-148]

Intertextualitatea în editoriale se prezintă ca țesătură de evenimente inter-relaționale. Consumând articolele editoriale, mii de oameni se leagă prin infinitele fibre invizibile. Ca rezultat al expunerii la aceleași mesaje transmise de editorialiști, oamenii ajung să împărtășească valori și reprezentări culturale similare, și chiar să gândească prin informații și simboluri comune. Din perspectiva acestei realități, Victor Moraru afirmă că „mass media pot fi considerate un adevărat „ciment social”, care apropie diversitățile și coagulează societatea contemporană.” [5, p. 7]

Folosind intertextualitatea ca instrument de construcție de conținuturi, editorialistul amestecă și combină în textul său diferite genuri, discursuri și voci, considerând intertextualul drept o strategie ce permite obținerea reacției dorite la publicul său. Ca rezultat, editorialele dețin un rol semnificativ în procesul comunicării interculturale datorită faptului că promovează interacțiunea culturală în societatea globalizată de astăzi.

Setul de exemple de utilizare a legăturilor intertextuale prezentate în continuare vizează descrierea unui eveniment major care a atras interesul editorialiștilor: dorința Scoției de a rupe o uniune de 300 de ani cu Regatul Unit. Corpusul de date au fost colectate din ziare online, inclusiv pagina de editorial în franceză și engleză. Corpusul de exemple a fost extras din următoarele editoriale:

Scotland's Pro-Unity Vote. The New York Times;

Scotland secession could lead to re-Balkanization of Europe. Washington Post;

La cacophonie européenne. Le Point;

If Great Britain fractures, the entire world loses. Washington Post;

Écosse: God Save the United Kingdom! Le Point

Scotland will do better staying with Britain than going solo. Los Angeles Times

Intertextele sau sursele informaționale istorice sunt actualizate prin clișee, referințe directe la evenimente istorice recunoscute național și internațional, utilizarea de nume ale

personalităților istorice, sau aluzii la regimuri politice întâlnite pe parcursul secolelor, fără limite temporale sau geografice.

În editorialul său *Scotland secession could lead to re-Balkanization of Europe*, George Robertson afirmă direct că proclamarea separatistă că o Scoție divorțată "*divorced Scotland*" (divorcée, l'Écosse) de restul Marii Britanii ar fi o mai bogată, mai sănătoasă și mai influentă nu este justificată, oferta fiind caracterizată prin proverbul recunoscut originar din Evul Mediu: „*A real pig in a poke*” ("un vrai chat dans un sac", „cumperi mâța în sac”), care actualizează intertextul cu referire la distorsiunea informației oferite de separatiști cu scopuri persuasive, sau mai bine zis pentru a utiliza strategia *brainwash*, în scopul propagandei separatiste. [13]

Autorul, de asemenea, descrie acest divorț ca „no romantic Braveheart moment” (o „clipă Braveheart non-romantică” /moment "Braveheart" non romantique), propunând un joc de conotații negative cu referință la subiectul epic și romantic din film descriind lupta pentru eliberarea acestei țări de sub jugul Angliei. Prin actualizarea acestui intertext editorialul intră în relații dialogale cu linia de subiect al filmului. Se actualizează ideea că fenomenul Braveheart a inspirat creșterea naționalismului scoțian, și este deseori marcat de legătura cu creșterea prejudecăților anti-Anglia. Aici putem vorbi despre o semiotică generală și o memorie culturală a partenerilor comunicaționali în domeniul ideologiilor naționale.

Pierre Beylau, preia acest element intertextual al fenomenului Braveheart în articolul său, menționând „*Des mythes fondateurs puissants planent sur la saga écossaise. Celui de William Wallace, héros légendaire de la guerre d'indépendance du XIIIe siècle, ou celui de la malheureuse Marie Stuart, reine d'Écosse et de France décapitée au XVIe siècle sur ordre d'Elizabeth Ier.*” La acest capitol, David Horsey, în articolul *Scotland will do better staying with Britain than going solo*, face aluzie la același moment Braveheart cu ajutorul expresiei *romantic vision of a Scotland liberated from union with the rest of Britain*. [12]

Observăm că editorialistul englez (American) George Robertson utilizează expresia *Braveheart moment* ca referință intertextuală directă, David Horsey face doar aluzie evazivă la același fenomen preconizând că destinatarul său are suficiente cunoștințe pentru a stabili legătura intertextuală și a decoda mesajul ascuns, pe când editorialistul francez Pierre Beylau, utilizează același link intertextual, însă oferă mai multe detalii pentru a-i ușura munca cititorului său, din motiv că este un element ce ține de cultura scoțiană, și deci intercultural la nivel global.

Remarcăm, că utilizarea acestui fenomen Braveheart, reflectat unanim în exemplele editoriale analizate supra, joacă un rol important ca sursă informațională creând atmosfera situațională a articolului și evenimentului vizat și este utilizat ca fundal pentru imaginea intertextuală și interculturală ce urmează a fi transmisă receptorului spre decodare.

Pentru a accentua efectele de undă pe care le-ar putea declanșa ruperea Scoției de la Regatul unit, editorialistul George Robertson face apel la situațiile similare din alte țări și regiuni, astfel cerându-i destinatarului său cunoștințe ample în ceea ce privește mișcările separatiste în țări în care nu există nici o suprimare aparentă a culturii naționale. Astfel se face referință directă la grevele catalanilor din Spania, la dorința pentru un stat separatist din Țara Bascilor, și la naționaliștii flamanzi din Belgia. Prin urmare, pentru receptorul mesajului, intertextualitatea funcționează ca un cadru referențial foarte important care îi servește ca ajutor în procesul de interpretare.

Observăm preluarea acestei idei de către editorialiștii de la publicația New-York Times [10], prin citat indirect dar cu referire la „the dream of independence” (visul la independență) prin enumerarea participanților (Catalanii, Flamanzii, Bascii) și nu a mișcărilor. Acest *dream of independence* este o marcă intertextuală și interculturală evidentă actualizând faptul că un popor cu o istorie și identitate comună poate fi influențat de dorințele puternice pentru o auto-guvernare deplină. În acest context, tehnica de intertextualitate este un truc pentru a spori efectul argumentului comunicat. Autorul recurge la procedeul intertextualității fiind conștient de potențialul său de a provoca o reacție (lectură nouă) la receptorul său. Ambivalența dublei referențialități, la realitatea socială pe de o parte, și intertextul invocat de fenomenul Braveheart

pe de altă parte, alertă cititorii la necesitatea unei lecturi atente care le va permite să vadă lucrurile într-o lumină nouă.

Efectul pe care l-ar putea avea acest divorț are ecou și în articolul *Ecosse: God save the United Kingdom* [8] și este numit de Pierre Beylau „un tsunami dévastateur”, care posibil că va purta o lovitură decisivă asupra unității Spaniei și Belgiei (efectul de tsunami), grație trezirii „identităților primare” („identités primaires”). Observăm reluarea prin intertextualitate ascunsă, căci autorul nu recurge la citat direct, nu indică sursa, dar reflectă integral opiniile expuse în editorialele engleze [12], prin traducerea afirmațiilor cu referință la evenimentele similare. a) *In Spain, more than a million Catalans have turned out in the streets calling for independence. - En Catalogne, où des centaines de milliers de personnes sont descendues dans la rue ce jeudi pour soutenir l'indépendance.* b) *In Belgium, whose unity hangs on a thread, Flemish nationalists have made it clear that if Scotland has a free pass to the European Union and NATO, they would be next in line - En Belgique, les indépendantistes flamands pourraient eux aussi être tentés de pousser leur avantage.* Conchidem că articolul în limba franceză se prezintă ca o dublură a editorialului în limba engleză, deci unul este intertextul celuilalt.

Viitoarea Europă este numită ironic o „Europă a cantoanelor” (*Europe des cantons*) și nu o Europă a națiunilor. Această aluzie la o modalitate de repartizare administrativă aplicată într-o anumită țară, aplicată cu extensie continentului european, dă tonalitatea ironică și sarcastică a articolului. De aici derivă că autorul nu este de acord cu doleanțele separatiste, fapt care nu poate fi simțit sau decodat pe parcursul textului. Autorul începe cu valorile naționale direcționându-se către valorile umane generale. [8]

Comitetul de redacție al New York Times face apel la un element cultural direct – înlocuirea buletinelor de vot „pro” (da) prin „*the ayes*” – o modalitate de a spune „da” în scoțiană și o parte ruptă din expresia idiomatică „*the ayes have it*” cu semnificația că voturile afirmative sunt în majoritate. Scopul utilizării acestei modalități de expresie este de a plasa cititorii direct în contextul culturii scoțiene. [10]. David Horsey [12] utilizează aceeași strategie, utilizarea cuvintelor marcate cultural, utilizând expresia *a wee bit inconvenient*, pentru a descrie situația în care s-ar regăsi Scoția după eventualul divorț, cuvântul *wee* fiind utilizat preponderent în dialectul scoțian și inexistent în limba engleză standard. Un alt exemplu extras din același editorial este „*Italians in the north want to say arrivederci to Italians in the south*”. Remarcăm utilizarea unui alt cuvânt marcat cultural, de tata aceasta referitor la cultura și limba italiană, dar cu un intertext comun de intenție de divorț de la țara mamă.

Autorii acestor texte depind în totalitate de cunoștințele receptorului în domeniul relațiilor istorice, economice, politice și socioculturale care au ținut Scoția, Anglia, Țara Galilor și Irlanda de Nord într-o uniune de 300 de ani, creând cea mai de succes uniune politică, socială și economică din lume. Este mai mult ca intertextualitatea orizontală în cazul în care autorul ia rîndul său într-un dialog demarat anterior de altcineva. Hoey indică că „cititorii și scriitorii sunt ca dansatorii urmând pașii reciproc, și șansele cititorului de a anticipa în mod corect ceea ce se va întâmpla în continuare într-un text sunt în mare parte sporite dacă scriitorul își dă osteneala de a anticipa ar putea aștepta cititorul”. [3, p. 43]

În figura 1, se regăsesc intersecțiile intertextuale și intertextele comune ale editorialelor engleze și franceze analizate supra.

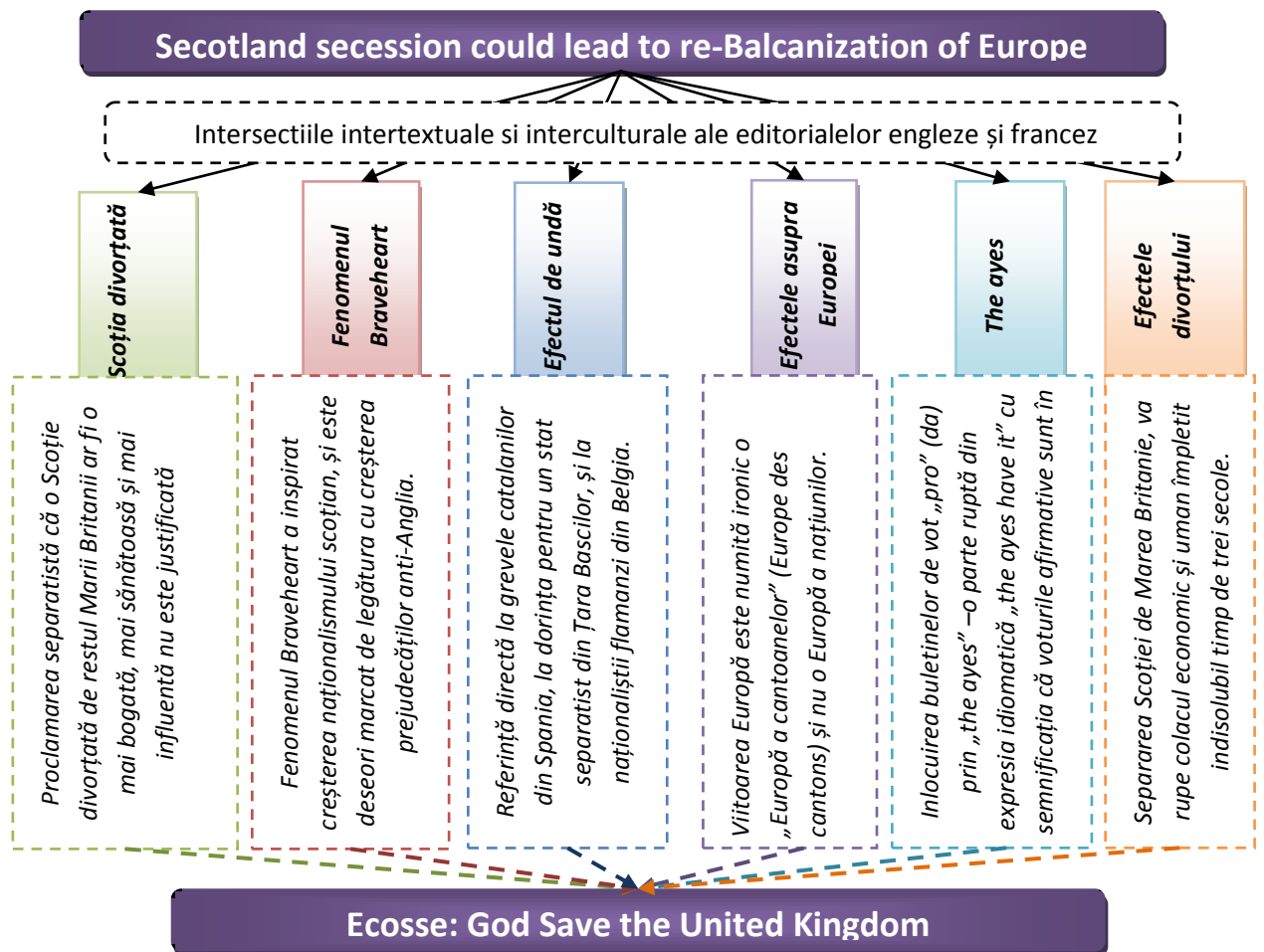

Fig. 1. Elaborat de autor

Elementele comune ale referințelor intertextuale extrase din exemplele analizate explică dimensiunea internațională a intertextualității și conduce la ideea caracterului interinstituțional al acestor termeni. Forma indirectă a comunicării interculturale în editoriale este specificată de referințele la culturile diferitor țări. Sursele informative utilizate țin preponderent de domenii precum istoria, valorile generale, naționale și general umane, religia, cât și literatura, cinematografia etc. Este important a remarca că editorialele cuprind un spațiu temporal și geografic foarte larg.

Efectele discursive și enunțative devin expresia unei noi realități lansate pentru decodare. După cum rezultă din exemplele prezentate supra, editorialiștii utilizează alte texte și surse culturale pentru a exprima indirect dezaprobarea sau opiniile critice în ceea ce privește evenimentele descrise. Noi ne alăturăm poziției cercetătoarei române Ludmila Zbanț care subliniază că interpretarea informației codificate în text este ancorată pe o societate concretă și că această informație poartă valorile cognitive pe care cultura dată le-a acumulat la o etapă specifică de dezvoltare a acestei culturi. Iată de ce comprehensiunea textului necesită competențe speciale, de ordin enciclopedic și psiholingvistic, care vor contribui la decodarea informațiilor având sursele în efectele de intertextualitate interculturală. [7, p. 383]

Comunicarea interculturală investigată în editoriale, caracterizată printr-o suprafață geografică interculturală largă și un nivel înalt de dialogizare a textelor și evenimentelor din diferite timpuri și culturi, reprezintă un dialog intercultural. Prin prezenta analiză, am demonstrat că mecanismul comunicării interculturale și intertextualității este o metodă de creare a editorialelor.

Editorialul este intercultural, mai bine zis transcultural, luând în considerație lipsa limitelor culturale în intențiile editorialistului care face apel la toți interlocutorii capabili de a descifra mesajul, indiferent de cultura la care aparțin. Autorul își alege cititorul său model, care este departe de a fi mediocru, înzestrat de un spectru larg de competențe necesare pentru a

percepe mesajul intertextual, ce creează efecte pragmatice de sens. Actualizarea marcherilor intertextuali necesită la ora actuală competențe transculturale (enciclopedice/lingvistice/culturale).

Conchidem că, în cadrul mondializării, textele devin internaționale, prin consecință, ele admit existența firelor invizibile între operele multor autori. Intertextualitatea, care este esențial un concept dialogic, stabilește un dialog intercultural și permite apropierea între texte, literaturi și culturi, oferind un punct de întâlnire și de confruntare între diferite universuri culturale. Am dori să subliniem că, fenomenul de asimilare creatoare a textelor, ideilor, valorilor, și evenimentelor ce provin dintr-o altă cultură în textul nou indică o formă finală de integrare culturală, un semn explicit de transcendere a barierelor culturale.

Referințe bibliografice:

1. BARTHES, Roland (1977) *The death of the Author*. – în Image, Music, Text, New York: Farrar, pp. 142-148.
2. FERREOL, Gilles, JUCQUOIS, G, (coord) (2005) - *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 688p.
3. HOEY, Michael (2001) *Textual interaction: An introduction to written discourse analysis*. Psychology Press.
4. KRISTEVA Julia (1969) *Semiotike. Recherches pour une sémanalyse*. Editions du Seuil, 319p.
5. LAVRIC, Aurelian, MORARU, Tatiana (2005) *Mass media și comunicarea interculturală*, FPS Multicolor, CCRE Presa, Chișinău, 60p.
6. MCDANIEL E. R., SAMOVAR L. A., PORTER R. E. (2012) *Using Intercultural Communication: The Building Blocks*, in *Intercultural Communication: A Reader*, by Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel, Wadsworth Cengage Learning, 13th Edition, pp. 4-18 (528p.)
7. ZBANȚ, Ludmila (2014) *Aportul informativ intertextual al imaginii în decodificarea textului jurnalistic*, în «Lingvistica integrală – multilingvism – discurs literar», Suceava – Cernăuți – Chișinău, pp. 376-383.

Editoriale:

8. BEYLAU, Pierre. *Écosse: God Save the United Kingdom !* Le Point. Publicat: 12/09/2014 http://www.lepoint.fr/monde/ou-va-le-monde-pierre-beylau/ecosse-god-save-the-united-kingdom-12-09-2014-1862521_231.php (consultat 24/09/2014);
 9. Editorial Board: *If Great Britain fractures, the entire world loses*. Washington Post. Publicat: 13/09/2014 http://www.washingtonpost.com/opinions/if-great-britain-fractures-the-entire-world-loses/2014/09/13/60f773c0-3ac6-11e4-8601-97ba88884ffd_story.html (consultat 24/09/2014);
 10. Editorial Board: *Scotland's Pro-Unity Vote*. *The New York Times*. Publicat: 19/09/2014 <http://www.nytimes.com/2014/09/20/opinion/scotlands-pro-unity-vote.html> (consultat 24/09/2014);
 11. GISCARD D'ESTAING V. *La cacophonie européenne*. Le Point. Publicat: 06/06/2013 http://www.lepoint.fr/editos-du-point/valery-giscard-d-estaing/la-cacophonie-europeenne-06-06-2013-1677154_75.php (consultat 24/09/2014);
 12. HORSEY, David. *Scotland will do better staying with Britain than going solo*. Los Angeles Times. Publicat: 19/09/2014 <http://www.latimes.com/opinion/topoftheticket/la-na-tt-scotland-will-do-better-20140919-story.html> (consultat 24/09/2014);
- ROBERTSON, George. *Scotland secession could lead to re-Balkanization of Europe*. Washington Post. Publicat: 5/01/2014 http://www.washingtonpost.com/opinions/scotland-secession-could-lead-to-re-balkanization-of-europe/2014/01/05/df076e94-578e-11e3-8304-caf30787c0a9_story.html (consultat: 24/09/2014)